

ولادتنامہ های مولودِ کعبہ - علیہ السلام

جو یا جہانبخش

مؤلف: امیرالمؤمنین - علیہ السلام - نصوص مستخرجہ من
السنن الاسلامیة، دراسة و تحقیق: الدكتور أحمد پاکتچی،
ط: ۱، قم: المؤسسة العالمیة لنهج البلاغة، ۱۴۲۳ هـ . ق. /
ش. مدخل شماره ۱۱۴ ۱۳۸۲ هـ .

هُوَ الَّذِي كَانَ بَيْتُ اللَّهِ مَوْلِدَهُ

فَطَهَّرَ الْبَيْتَ مِنْ أَرْجاسٍ وَأَرْثَانٍ

ابن ابی الحدید

اولیای خاص خداوند، سرگذشت‌های ویژه دارند. گذشته از نمودِ مُشغَّعِ ایمان و عمل صالح در سیره ایشان، در مراحل و مقاطعی از زندگی اولیای الهی به رخدادهای شگفت و غیر عادی بازمی‌خوریم که نوعاً در زندگی عموم مردمان رخ نمی‌دهند و چهره نمی‌نمایند. در تعالیم ادیان و تواریخ بشر شمار کثیری از وقایع خارق عادت و رخدادهای بیسابقه و حوادث کم‌مانند که در زندگی انبیا و اوصیا - علیهم السلام - رخ داده است، مذکور و مسطور گردیده. نمونه را، درنگی کوتاه در آنچه فرآن کریم از اخبار و احوال پیامبرانی چون موسای کلیم و عیسی مسیح و یونس صاحب الحوت - علی نبینا و آله و علیهم السلام - گزارش می‌نماید، کافی است تا ملحوظ افتد پاره‌ای از آنچه در زندگانی آن بزرگواران رخ داده است با معمول حیات اغلب ما آدمیان نسبتی ندارد. رهاییها و نجات‌های فوق‌العاده و ابتلائات و گرفتاری‌های غریب، تاریخ انبیا و اوصیای الهی - علیهم السلام - را آکنده است و فضائل و مناقب و سوانح شگفتی را در سیره ایشان رقم زده.

سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ أميرالمؤمنین علی بن ابی طالب - علیهما السلام - نیز، از اولیای خاصّ الهی است و نشانه‌هایی بدیع و چشمگیر از خرقِ عادات و خلافِ آمدِ معمول و مرسومِ حیات، در زندگانی آن بزرگ رَقَمِ خورده است.

ولادتِ آن حضرت، مانندِ ولادتِ شماری دیگر از اولیاءِ الهی، صبغهای آشکار از آیندهٔ بدیع این مولودِ مبارک داشته است، و بویژه به سببِ مکانِ مقدّس و مهمّ آن، یعنی کعبهٔ معظمه، بازتابی گسترده در تاریخ و نگارشها و نگارشها یافته.

ولادتِ امیرمؤمنان - علیه السلام - در کعبه - که خبر آن واجدِ شهرت، بل تواتر، است^۲ - رخدادی است مُتَقَرِّد و بی‌همانند؛ نه پیش از آن و نه پس از آن حضرت، کسی در کعبه زاده نشده (نگر: ص ۷)؛ و گویی دستِ عنایتِ خداوندی این منقبت را مُنْخَصِرِ بدین عبْدِ پسندیده و ولیّ مُرْتَضای خویش خواسته و ساخته است که تا اسمِ اسلام و رسمِ قبله هست خاطرهٔ تابناکِ علی بن ابی طالب - علیه السلام - نیز با سمت و سویِ فرائضِ روزانهٔ هر مسلمان گره خورده باشد.

امیرالمؤمنین علی - علیه الصّلاة والسلام - به اجماع همهٔ فریق و طوائفِ مسلمین از بارزترین و تاریخ سازترین چهره‌های این دینِ مُبین است و اگر ویژگیِ ولادتِ او در کعبهٔ معظمه نیز نبود؛ همین که این ولادت بهره‌ای از تاریخِ حیاتِ چُنین اَبْرَمَرْدی به شمار می‌رود، بسنده بود تا دربارهٔ این رخداد نگارش‌هایی پدید آید و تاریخ‌گزاران و سیرت‌نگارانِ مسلمان، با توجّه و دلبستگی، به اخبارِ آن بپردازند. بطّبع، آن ویژگی بر اهمّیتِ موضوع افزود. بر سرِ هم، جمع و گزارشِ اخبارِ مربوط به ولادتِ امیرمؤمنان - علیه السلام - توجّه و اهتمامِ بیشتری را به خود معطوف داشت. و به هر روی «تکنگاری» هائی در بابِ ولادتِ امیرمؤمنان - علیه السلام - پدید آمد که بهره‌ای از ثراثِ کهنِ اسلامی را به خود اختصاص داده است.

«تکنگاری» از قدیمترین اسلوبهای نگارشی متداول نزد مسلمانان است که مورخان اخبار‌گزار و بعضی محدثان بدان اقبال می‌نمودند و این اقبال در سده‌های دوم و سوم هجری فراوان بود. تکنگاری‌های تاریخی - یعنی مؤلفاتی که به نحوِ اختصاصی و انحصاری، حادثهٔ تاریخی معینی (مانند جنگ یا درگیری یا ولادت یا وفاتِ یک شخصیت) را گزارش می‌کنند - در آن عصر بسیار پدید آمد. این تکنگاریها - که بعضاً اسلوبِ تاریخیِ مَخْض نیز نداشته و با موادّ داستان‌پردازانه و مبالغاتِ مذهبی و عاطفی درمی‌آمیخته است -، از مهمترین موادّ موردِ استفادهٔ مؤلفانِ سده‌های سپسین بود، چنان‌که طَبْرَبی و بلاذری بخشِ معتناهایی از تاریخ‌نامه‌های خود را از همان تکنگاریهای مُتَقَدّم برگرفته‌اند (نگر: ص ۹ و ۱۰).

مَعِ الْأَسْفِ از بیشترین تکنگاری‌های پدید آمده در آن روزگاران دور، امروز نسخه‌ای پدید نیست (نگر: ص ۱۰) و جُز به وسیلهٔ مؤلفاتِ واسطه و میانجی مانند تاریخِ طَبْرَبی و ... - به موادّ تاریخی و اخبارِ آن تکنگاری‌ها دسترس نداریم.

«بازسازیِ متون» از طریق جمع‌آوری و کنار هم نهادنِ نصوص منقول از آنها در مؤلفات متأخرتر، طریقه‌ای است که تا اندازه‌ای به [حیاء] اینگونه نگارش‌های از دست رفته می‌تواند کمک کند.^۲ آقای دکتر احمد پکتچی - وَقَفَهُ اللهُ لِمَا يُحِبُّ وَ يَرْضَى -، در کتاب *مَوْلِدُ امیرالمؤمنین - علیه السلام - نصوص مستخرجة من التراث الإسلامي*، کوشیده‌اند با استفاده از همان طریقه «بازسازیِ متون»، حتی المقدور چند تکنگاریِ دیرین و بظاهر از دست رفته را در بابِ ولادتِ مولی‌الموحدین - علیه‌السلام - [حیاء] و بازسازی کنند.

قدیمترین تکنگاری در بابِ ولادتِ امیرمؤمنان علی - علیه‌السلام -، با صرفِ نظر از *مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام - منسوب به ابومخنف لوط بن یحیی اُزدی* (درگذشته به ۱۵۷ هـ . ق.) که نسبتِ آن درست به نظر نمی‌رسد و احتمالاً در عهد متأخرتر تألیف شده (نگر: ص ۱۳ و ۱۴) - گویا *مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام - ابوالبختری وهب بن وهب قرظی* (درگذشته به ۲۰۰ هـ . ق.) باشد. پس از آن *مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام - شاذان بن علاء* (از رجالِ سدهٔ دوم و اوائلِ سدهٔ سوم) است. که احتمالاً در اواخرِ سدهٔ دوم هجری تألیف گردیده. سدیگر، *نص فی مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام -* به روایتِ ابنِ همامِ اسکافی (درگذشته به ۳۳۶ هـ . ق.)، چهارم، *نص مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام -* به روایتِ قاضی ابوعضرو عثمان بن احمد بن سفاک (درگذشته ۳۴۴ هـ . ق.)، پنجم، *مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام -* ابنِ بابویه قمی مشهور به «شیخ صدوق» (درگذشته به ۳۸۱ هـ . ق.)، ششم، *جزء فی مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام -* تألیفِ ابنِ شاذانِ قمی (درگذشته پس از ۴۱۲ هـ . ق.)، هفتم، *مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام -* ابوالعلاء حسن بن احمد عطّارِ همدانی (درگذشته به ۵۶۹ هـ . ق.)، (نگر: ص ۱۴ و ۱۵).

آقای دکتر پکتچی بازجُسته‌های متنهای یکم و پنجم و هفتم و ششم را طی چهارفصل در متن کتاب خویش آورده‌اند. همچنین بازجُستهٔ دو متن سوم و چهارم را - که نص کامل آنها دست کم تا سدهٔ ششم هجری بر جای بوده است - در پیوستِ نخست کتاب درج کرده‌اند. متن دوم - یعنی: *مَوْلِدِ علی - علیه‌السلام -* شاذان بن علاء - هم البته در این کتاب حتی المقدور [حیاء] گردیده است زیرا آقای پکتچی معتقدند کتابهای ابنِ بابویه و ابوالعلاء همدان جز دو روایت از کتابِ شاذان بن علاء نیستند.

نص کتاب *مولد علی - علیه‌السلام -* ابوالبختری را صاحب *إثبات الوصیة بدون نقص و انقطاع مُتَنَدِّ به*، و کراچکی با تلخیص و تقطیع، نقل کرده‌اند. آقای دکتر پکتچی هم متن را با بهره‌گیری از *إثبات الوصیة و کنز الفوائد* کراچکی بازسازی کرده‌اند (نگر: ص ۲۷ و ۲۸).

بخشهایی از کتاب ابنِ بابویه - که نام کامل آن بنا بر آنچه نجاشی آورده، *مَوْلِدُ مولانا علی - علیه‌السلام -* بِالْبَيْتِ است، و آنگونه که ابنِ طاوس هم تصریح فرموده، «روایتِ» ابنِ بابویه است، نه تصنیفِ وی -، در جامع‌الْأَخْبَار و همچنین در کتاب *الیقین* ابنِ طاوس آمده است. نقلی درازدامن هم که در این موضوع در *روضه‌الواعظین* آمده، بنا بر قرآن، رونوشتی از کتابِ ابنِ بابویه است که به نظر

می‌رسد جز پاره‌ای سقطاتِ مُخْتَمَلِ جُزئی چیزی از آن فرونیفکننده باشند. آقای دکتر پاکتچی با بهره‌گیری از سه متن پیشگفته، کتابِ ابنِ بابویه را بازسازی کرده‌اند و حدیثی را هم که ابنِ شهر آشوب از کتابِ ابنِ بابویه نقل کرده بر آن افزوده‌اند (نگر: صص ۶۱-۶۵).

کتابِ أُولِ الْعِلَاءِ همدانی هم - که مانند کتابِ ابنِ بابویه، روایتِ او از کتابِ شاذان بنِ علاء است، نه تصنیفِ خود وی -، در فضائلِ شیخِ سدیدالدینِ شاذان بنِ جبرئیلِ قمی نقل گردیده و به تلخیص در کفایة الطالبِ کنجی آمده. پاره‌هایی از آن هم در کتابِ الیقینِ ابنِ طلوس هست. با استفاده از همین منابع در کتابِ آقای دکتر پاکتچی استخراج و تحقیق شده است. (نگر: صص ۹۰-۹۲).

کتابِ ابنِ شاذانِ قمی (أَبُو الْحَسَنِ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ عَلِيِّ بْنِ حَسَنِ) را شیخِ طوسی، از آغاز تا انجام، بلاواسطه از خودِ مؤلف در اُمالی‌اش نقل فرموده. در این جزء حدیثی ابنِ شاذان سه حدیث (یکی از امام صادق - علیه السلام - و دیگری از عباس بن عبدالمطلب و سدیگر از عایشه) را که قرابتِ معنوی و أحياناً لفظی داشته‌اند، با هم جمع کرده است. آقای پاکتچی بر أساس اُمالی‌ی شیخِ طوسی و با استمداد از برخی متونِ دیگر که آنها از آن احادیث بهره‌ای داشته‌اند، کتابِ ابنِ شاذان را تحقیق کرده‌اند. (نگر: صص ۱۲۳-۱۲۵).

سعی آقای دکتر پاکتچی در احیاءِ این نصوصِ کهنِ ثرائی، مشکور و مأجور باد! بیقین کسانی که از این پس بخواهند دربارهٔ ولادتِ حضرتِ مولیِ الموحِّدین - علیه السلام - چیزی بنویسند از حاصلِ زحماتِ ایشان حظاً وافر بَرْتوانند گرفت.

پاره‌ای نادرستیهایِ جُزئی (طبعاً: حروفنگاشتی) در مطالعهٔ کتاب ملاحظه شد که برای اصلاح در چاپِ دیگر مذکور می‌افتد: هواتف الجنان (ص ۲۵)، مزحاً (ص ۴۴)، العبادة (ص ۷۵، هامش)، مشاخر (ص ۸۳ و ۸۴ / کذا با همزه)، ألحق (ص ۷۸؛ سنج: ص ۱۰۸).

ختم مسک و مسک ختامِ گفتارِ خویش را درودی از زیاراتِ مُطَلَّقةٔ حضرتِ مولودِ کعبه - علیه الصلاة والسلام - قرار می‌دهیم:

«السَّلَامُ عَلَى الْمَوْلُودِ فِي الْكَعْبَةِ»^۲

پی‌نوشت:

۱. به نقل از کتابِ مولودِ کعبه (که مشخصاتِ کتابشناختی‌اش در پینوشتِ سبین مُنْدرَج است).
۲. دربارهٔ شهرتِ خیرِ ولادتِ امیرمؤمنانِ علی - علیه السلام - در کعبه نزدِ بل دربارهٔ تصریح به تواترِ آن و این که چنین فضیلتی منحصرأً آن بزرگ را بوده است و بس، نگر: مولودِ کعبه (ترجمهٔ علی علیه السلام و لید الکعبه)، نوشتهٔ علامه حاج شیخ محمد علی اردوبادی، ترجمه: عیسی سلیم‌پور اهری، تحقیق و استدراک: علی اکبر مهدی‌پور، ج: ۱، قم: رسالت، ۱۳۳۹ ه. ش.

الغدیر فی الکتاب والسنة و الأدب، العلامة الشیخ عبدالخسین احمد الأمینی النجفی، ط: ۳، دارالکتاب العربی، بیروت:

۳. درباره این طریقه افزون بر صص ۱۰-۱۳ از کتاب مورد گفتگو در مقال ما، نگر:
مقالات تاریخی، رسول جعفریان، دفتر هشتم، قم، دلیل ما، ۱۳۷۹: مقاله چهارم، مورد پژوهی و بازسازی متون مفقوده و: القواعد
المنهجية في التنقيب عن المفقود من الكتب و الأجزاء التراثية، الدكتور حکمت بشیر یاسین، ط: فیرچینیا - ریاض: ۱۴۱۲ هـ. ق.
۴. بحار الأنوار، ۳۰۲/۹۷.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی